

דף הבית << המהדורה המודפסת >> הארץ השבוע

השאלה האיראנית

הפיכת חצר מודיעינית

מאת [אמיר אורן](#) | בריסל

במכת המנע שהנחית השבוע על כוונותיו ההתקפיות של הנשיא בוש, ביקש הסי-איי-אי למחות על שהממשל קודם החליט לצאת למלחמה נגד איראן, ורק אז חיפש קצת מודיעין להצדיק את החלטתו. בנאט"ו מתעלמים בינתיים מהמהומה, ומתכוננים בזהירות לאפשרות שאיראן תתקוף

תגיות: גרעין, איראן

שרת החוץ האמריקאית, קונדוליזה רייס, ידעה מראש מה יצפה לה היום בבריסל מול עדת עיתונאים שממש לא אכפת להם מה עשתה השבוע באפריקה, לפני בואה למפגש שרי החוץ של חברות ברית נאט"ו. גם מה שנאמר בשיחותיה עם 25 עמיתיה לא ממש העסיק את נציגי התקשורת. על סדר היום הציבורי יש רק נושא אחד - הגרעין האיראני, או המודיעין האמריקאי. לשאלה שתוצג לה ללא הרף: "מתי בדיוק טעיתם, כשאמרתם שהאיראנים בדרך לנשק גרעיני, או ביום שני השבוע, כשהודעתם שמאז 2003 הם כבר לא בדרך לשם?" לא תהיה לרייס תשובה טובה. "כך או כך", יטיחו בה, "אי אפשר לסמוך עליכם. זאת עדיין תעלומה אם לאיראנים יש תוכנית גרעינית צבאית. אבל לכם, לאמריקאים, בעליל אין מודיעין".

מ ליד מתקן להעשרת אורניום בנתאנז"סוללת נ אם ההכרה באיום שבטילים האיראניים. שבאיראן משתמעת ממנה גם הכרה בסכנה, מקובלת על אירופה הגרעינית

פי-אי: תצלום

וכל זה ב-7 בדצמבר, יום הרה גורל, יום השנה ה-66 להתקפת הפתע היפאנית בפרל הארבור. הרי גם אז היו סימנים מקדימים וקטעי התרעות שלא התחברו לתמונה שלמה. מאותו יום נדרו קברניטיה של המעצמה האמריקאית לשנות מן היסוד את המודיעין הרעוע שלהם. אמרו ועשו - ולא הצליחו.

רשימת מחדלי המודיעין היא גם רשימת המשברים וההסתבכויות: פצצת האטום (ואחר כך המימן, ואחר כך הלוויינים) שהשיגו הסובייטים; פלישת הצפון לדרום קוריאה; ההתערבות הסינית שם; הפלישה הסובייטית להונגריה (ואחר כך לצ'כוסלובקיה); מבצע סואץ-סיני של בריטניה, צרפת וישראל; הטילים הסובייטיים בקובה; עיראק א' (הפלישה לכוויית); עיראק ב'; והרבה גרעין - סיני, הודי, פקיסטאני, צפון-קוריאיני, לובי, דרום אפריקאי.

האמריקאים העריכו שאין - כשהיה, ושיש - כשלא היה. לעתים צדקו ופעלו - והפעולה גרמה לטעות הבאה. כך היה כשגילו לפני עשור שהודו מתכוננת לבצע ניסוי גרעיני, לחצו עליה לבטל אותו וגרמו לה להיזהר בפעם הבאה, למדר, להסתיר ולהפתיע. ראש הסי-איי-אי לשעבר ג'ורג' טנט, שהגרעין ההודי התפוצץ במשמרת שלו, בעוד אנשיו מפיצים הערכה הפוכה, חשש שהנשיא ביל קלינטון יקבל את התפטרותו. אבל קלינטון הסתפק בהקמת ועדת בדיקה. גם היא לא הועילה.

הפוליטיקה של המודיעין

על רקע זה עשוי מסמך ההערכה "איראן: כוונות ויכולות גרעיניות", שפורסמו השבוע 16 סוכנויות ביון אמריקאיות, להיראות דווקא כמפנה מרענן, מאמץ לשבור את שגרת החשיבה שגרמה לטעויות הקודמות. זהו, בעצם, תפקידה העיקרי של מחלקת הבקרה שהוקמה באגף המודיעין בצה"ל כאחד מלקחי כישלון ההערכה ערב מלחמת יום הכיפורים: להיות איפכא מסתברא, לפקפק באמיתות המקובלות על חשמני כנסיית המודיעין. במקרה האמריקאי, זה הצליח יותר מדי: איפכא מסתברא תפס את השלטון.

לא צריך להריע לקציני המחקר האמיצים של הסי-איי-אי, שהעזו לומר שהגרעין האיראני עירום. הם נגועים במחלה שביקשו לרפא - הפוליטיקה של המודיעין. החוקרים רצו למחות על שממשל בוש מחפש סוס מודיעיני לרתום אליו את עגלת המדיניות: הנשיא וסגנו דיק צ'ייני כבר החליטו לצאת למלחמה, עכשיו נחוץ קצת מודיעין להצדיק את ההחלטה. תגובת הסי-איי-אי היא בעצם הפיכה מודיעינית נגד בוש, עזרה שקופה ליריבו בקונגרס ולמתמודדים הפחות לוחמניים - בעיקר במקצה הדמוקרטי - בבחירות הבאות. יריבים אלה הם שהזמינו את הנוסח הבלתי מסווג של ההערכה וחייבו את הגשתו, כלשון חוק תקציב הביטחון לשנת 2007.

זה היה נכון ומצפוני לנקוט בגישה הזאת, אילו ההערכה המחמירה - שאיראן מצטיידת בנשק גרעיני - היתה רק גחמה פרטית של בוש וצ'ייני. אלא שהמציאות (עד השבוע) שונה לחלוטין. קציני צבא ופקידי מודיעין, ביניהם גם כאלה שמתנגדים למהלך צבאי נגד איראן גרעינית, הופיעו בקונגרס ובציבור והעידו שאיראן לא רק מפעילה טרוריסטים ההורגים אמריקאים בעיראק ומדרבנת את חיזבאללה וחמאס, אלא גם חותרת לנשק גרעיני.

רק לפני חמישה חודשים, ב-11 ביולי, בא לקונגרס תומס פינגר, סגן ראש המודיעין הלאומי להערכה, מלווה בג'ון קרינגן ורוברט קארדיו, מקביליו בסי-איי-אי ובמודיעין הפנטגון די-איי-אי. הוא הגיש מסמך רשמי: "הערכת ביטחון עולמית", שקבע כי "איראן נחושה לפתח נשק גרעיני, למרות התחייבויותיה הבינלאומיות והלחץ הבינלאומי. זו דאגה חמורה לשכנותיה, שביטחון יועמד בסכנה אם תשיג איראן נשק גרעיני".

אפשר אמנם לדקדק ולומר שאין בהכרח סתירה בין הערכה זו לזו שפורסמה השבוע - איראן חותרת אל היעד, וגם אם אכן משיקולים תכסיסיים עצרה חלק מתוכניתה עד להודעה חדשה, היא לא חדלה ולא התפרקה מיכולותיה, כפי שעשה מועמר קדאפי בלוב, למשל. ייתכן שלמראה נכונותו של בוש לצאת למלחמות באפגניסטן ובעיראק החליטו בטהראן שמוטב להמתין עד לבואו של נשיא חדש לבית הלבן, להשהות את פיתוח ראשי הקרב הגרעיניים ולהתמקד בשני ערוצים שאמורים בלאו הכי להבשיל רק לאחר שבוש יסיים את כהונתו - ייצור החומר הבקיע ופיתוח הטילים שיישאו את ראשי הקרב.

גישה כזאת היתה אמורה לשלול עילה מיידית למהלומה אמריקאית, אבל בוש

החליט, כמו מנחם בגין בנוגע לכור העיראקי, שעליו לטפל באיום המבצבץ ולא להשאיר זאת ליורשו, שעלול להיות רפה מדי. רגע לפני מכת המנע של בוש נגד איראן, הנחית המודיעין האמריקאי מכה כזו על נשיאו.

מתכוננים למכה השלישית

פקיד בכיר בנאט"ו, שהתפנה לשעה מההכנות למפגש שרי החוץ, התייחס שלשום במנוד ראש למהומה הפנימית בוואשינגטון. הפקיד, המושאל ממשרד חוץ של מדינה אירופית למנגנון הברית, התקשה להאמין שההערכה החדשה תחולל שינוי מהותי. בנאט"ו, אמר, ימשיכו להתכונן לעימות עם איראן. הכוונה אינה להתקפה של נאט"ו על איראן - לכך אין סיכוי, כאשר נחוצה הסכמת כל 26 החברות - אלא להגנת טילים נגד טילים והתגייסות לעזרת האמריקאים, אם ייקלעו להתנגשות עם איראן.

אמנם קיימת מחלוקת מודיעינית בנושא הגרעין, אך בנוגע לאיומים אחרים - כמו תוכנית הטילים האיראנית - העובדות מוסכמות. לכן נאט"ו ממשיכה במה שהפקיד הבכיר מכנה "תכנון זהיר", על כל צרה שלא תבוא.

בחודש יוני הפיצו האמריקאים בקרב חברות נאט"ו מסמך להנמקת יוזמתם להציב טילי יירוט בפולין ומכ"ם בצ'כיה. האיום המוגדר: הטילים האיראניים שמגיעים כיום עד ישראל וטורקיה, יגיעו מחר למערב אירופה ומחזרתיים לוואשינגטון, ניו יורק ובוסטון.

"כדי לערוב לביטחוננו המשותף", הסבירו האמריקאים ושיכנעו את נאט"ו, "אנו זקוקים להגנה מבצעית באירופה עוד לפני התממשות המלאה של האיום". זה חשוב להם עד כדי קטטה עם רוסיה, ואם ההכרה באיום שבטילים האיראניים מקובלת על אירופה, משתמעת ממנה גם הכרה בסכנה הגרעינית, כי אין מפתחים טילים בין-יבשתיים ומוכנים לספוג את התגובה הקשה שתבוא על השימוש בהם, רק כדי להסיע בהם חומר נפץ רגיל.

הגנת הטילים תסייע להרתעה ואם ההרתעה תיכשל - להפחתת נזקם של הטילים. אך היא הגנתית בלבד. מתכנני נאט"ו נערכים גם לאפשרות נוספת, מיידית יותר, שניתן לכנותה "המכה השלישית", זו שתבוא לאחר המכה השנייה של האיראנים שבעקבות המכה האמריקאית הראשונה.

לאחר פיגועי 11 בספטמבר 2001, הופעל לראשונה סעיף 5 באמנה הצפון אטלנטית, שכוננה את נאט"ו באפריל 1949. "התקפה חמושה נגד חברה אחת או יותר, באירופה או בצפון אמריקה", נכתב שם, "תיחשב התקפה על כולן" והן יסייעו לנפגעת בכל פעולה נחוצה, ובכלל זה בכוח צבאי, "להחזיר ולקיים את ביטחון האזור הצפון אטלנטי".

אם מקור האיום הוא מחוץ לאזור, מותר לפעול נגדו שם. על כן מוצבים כוחות נאט"ו באפגניסטן. הפקיד הבכיר בנאט"ו מוסיף לכך עוד ממד: גם התקפה איראנית על יעדים אמריקאיים יכולה להביא להפעלה נוספת של סעיף 5, גם אם קדמה להתקפה זו התקפה אמריקאית על איראן, כדי להסיר את האיום. לדעתו, למרות רטינות, יוכל בוש לסמוך על עזרת החברות האירופיות בנאט"ו.

בסופו של דבר, סיכמו השבוע במטה נאט"ו, הגורם המכריע לא יהיה המודיעין, אלא הרצון הפוליטי. אלא שרצון זה הרי תלוי גם בחוזקם של הממשלים ולא רק בהשקפת עולמם, והמודיעין - האמור לספר מה קורה בחוץ - עלול להימצא מחליש מבית.

את כל הסבך הזה תידרש רייס להתיר היום, לפחות מילולית, כשברקע מרחפת שאלה נוספת: אם היא, אישית, נמצאת כמו שר ההגנה רוברט גייטס קרוב יותר לקוטב של הסי-איי-אי מאשר לזה של בוש ושל צ'ייני, האומנם תוכל להישאר בתפקידה לנוכח החלטה של בוש לתקוף באיראן. לנגד עיניה יעמוד אז תקדים סיירוס ואנס, שר החוץ של הנשיא ג'ימי קרטר, שהתפטר ב-1980 במחאה על החלטת קרטר לצאת לחילוץ צבאי של בני הערובה בשגרירות בטהראן. ואנס, חייל נאמן, עיכב את הודעת ההתפטרות עד לאחר המבצע, שנכשל. רייס, אם תרצה למנוע את הפעולה באיראן, תיאלץ לפעול בגלוי ובהקדם - כמו המודיעין האמריקאי השבוע.